Základné štandardy univerzálneho navrhovania zariadení starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa (detské jasle)

Pri vypracovaní projektovej dokumentácie zariadení starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa[1] budú dodržiavané nižšie uvedené zásady a parametre univerzálneho navrhovania. Vychádza sa pritom z požiadaviek Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len Dohovor"), najmä z článku 9 Prístupnosť a článku 19 Nezávislý spôsob života a začlenenie do spoločnosti, ktoré môžu byť dôležité pri rozhodovaní o financovaní projektu z verejných zdrojov. Pri tvorbe stavebného prostredia sú okrem článku 9, ktorý upravuje prístupnosť, kľúčové aj článok 2, ktorý obsahuje vymedzenie pojmov „primerané úpravy" a „univerzálny dizajn" a článku 5, ktorý súvisí s rovnosťou a nediskrimináciou osôb so zdravotným postihnutím.

Univerzálne prístupné prostredie umožní ľuďom so zdravotným postihnutím väčšiu nezávislosť pri užívaní prostredí, programov a služieb. Rovnako zamestnancom alebo osobným asistentom ľudí so zdravotným postihnutím dokáže univerzálne prístupné prostredie výrazne uľahčiť prácu. Univerzálne navrhovanie nevylučuje použitie asistenčných zariadení pre určité skupiny osôb so zdravotným postihnutím, ak je to potrebné.

Novostavba alebo rekonštrukcia existujúcej stavby (zmena stavby)

Pri navrhovaní novostavieb aj pri návrhu rekonštrukcií stavieb, v ktorých budú poskytované sociálne služby na podporu rodiny s deťmi do troch rokov, musia byť aplikované princípy univerzálneho navrhovania. Pri návrhu je potrebné počítať s tým, že do zariadenia môžu byť prijaté aj deti so zdravotným znevýhodnením/postihnutím. Rovnako rodičia alebo zamestnanci môžu mať rôzne zdravotné znevýhodnenia/ postihnutia.

Umožňujúce prostredie a univerzálne navrhovanie

Pri tvorbe novostavieb a rekonštrukcii zariadení starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa je potrebné aplikovať tieto princípy univerzálneho navrhovania:

Prvý princíp – rovnocennosť v používaní

Prostredie, v ktorom sú služby poskytované, musí byť univerzálne prístupné pre všetkých užívateľov bez akýchkoľvek prvkov segregácie. Každé dieťa, rodič alebo zamestnanec, bez ohľadu na jeho schopnosti a znevýhodnenia, má právo participovať na rôznych aktivitách, ktoré sa v priestoroch zariadenia konajú, alebo využívať služby, ktoré zariadenie ponúka – bezbariérovo prístupné a užívateľné musia byť všetky časti zariadenia a priľahlého pozemku (ak existuje). Ak je budova viacpodlažná, prístupné musia byť všetky podlažia pomocou výťahu (alebo zvislého zdvíhacieho zariadenia, ak sa jedná o rekonštrukciu). Bezbariérovo prístupná musí byť aj administratívna/ zamestnanecká časť a všetky exteriérové časti (parkovanie, chodníky, záhrada a pod.). Objekty, v ktorých sú poskytované služby musia byť dimenzované tak, aby bol v každom priestore možný pohyb osoby na vozíku. (Viac informácií v časti „Siedmy princíp – veľkosť a riešenie univerzálne prístupného a užívateľného priestoru".)

Druhý princíp - flexibilita v používaní

[1] Sociálna služba poskytovaná v súlade s §32 b) zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Princíp flexibility je potrebné aplikovať pri navrhovaní interiérových aj exteriérových priestorov zariadenia, ale aj pri tvorbe alebo výbere nábytku. Návrh flexibilných priestorov a prvkov zohľadňuje individuálne nároky užívateľov a tým zvyšuje celkovú kvalitu zariadenia. Flexibilita priestoru umožňuje viacúčelové využitie priestoru napr. pomocou ľahkých deliacich, posuvných, alebo odstrániteľných stien. S flexibilnými riešeniami musí architekt počítať už pri tvorbe architektonického konceptu stavby. Pri rekonštrukcií možno použiť flexibilné deliace prvky medzi herňou a spálňou.

Typickými prvkami flexibilných multifunkčných priestorov sú otvorené priestory, ktoré možno pomocou rôznych deliacich prvkov rozdeliť na menšie zóny (napríklad zóny – herňa, jedáleň, oddych). Doplnkom týchto priestorov je ľahký, stohovateľný a kontajnerový nábytok, výškovo nastaviteľné prvky nábytku a podobne. Neoddeliteľnou súčasťou multifunkčných, flexibilných priestorov je sklad na odkladanie nábytku a rôznych pomôcok.

Dôležitým prvkom interiérovej flexibility je adaptabilný nábytok, ktorý možno upravovať podľa individuálnych alebo aktuálnych potrieb dieťaťa, napríklad vhodné sú výškovo nastaviteľné stoly, stoličky alebo policové systémy. Interiérová flexibilita je veľmi prínosná najmä pre užívateľov na vozíku (pre dieťa alebo zamestnanca), pretože umožňuje priestor usporiadať podľa individuálnych alebo aktuálnych potrieb.

Tretí princíp – jednoduché a intuitívne používanie

Pri tvorbe alebo rekonštrukcii zariadení starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa je dôležité prehľadné riešenie exteriérových a interiérových priestorov. Najväčšie problémy s orientáciou majú osoby s poruchami zraku a s poruchami intelektu, preto sú pre deti a pre túto cieľovú skupinu veľmi dôležité rôzne orientačné pomôcky napr.:

- výrazné farebné kontrasty - napríklad farebne kontrastné riešenie podlahy a steny alebo farebný kontrast medzi schodiskovým ramenom a stenou; vhodné je tiež farebné zvýraznenie orientačne dôležitých bodov, napr. pultu recepcie, dverí, alebo funkčných zón,
- výrazné označenie celosklených plôch a dverí – napríklad farebne kontrastnými grafickými prvkami, pričom je potrebné v rámci týchto stien zvýrazniť dverné krídlo (zmenou farby, grafického prevedenia, zväčšeným písmom, číslom a pod.),
- veľké piktogramy – označenie dôležitých priestorov veľkými piktogramami, ktoré sú dostatočne vnímateľné aj z väčšej vzdialenosti,
- taktilné (hmatové) prvky – napríklad umelé vodiace línie vo veľkých a neprehľadných priestoroch formou rozličnej textúry podlahy alebo exteriérovej trasy, označenie účelu dôležitých miestností reliéfnym popisom, reliéfne označenie podlaží na konci schodiskového zábradlia (tieto opatrenia zlepšujú orientáciu v priestore hlavne u osôb so zrakovým postihnutím),
- akustické majáky – zvukový signál, aktivovaný pomocou prenosného ovládača, pomáha identifikovať orientačne dôležitý bod; situujú sa napríklad nad hlavným vstupom do budovy.

Štvrtý princíp – vnímateľné a zrozumiteľné informácie

Všetky dôležité informácie musia byť osobám so zdravotným postihnutím sprostredkované multisenzorickou formou, každá informácia by mala byť sprostredkovaná najmenej dvomi spôsobmi zmyslového vnímania, najčastejšie používanými kombináciami sú vizuálna s akustickou (napríklad požiarny alarm), alebo vizuálna s hmatovou formou (napríklad evakuačný plán alebo orientačný plán zariadenia). Základné informácie o zariadení možno sprostredkovať vizuálne formou textu na webe alebo v informačnej brožúre (vrátane textu so zväčšeným písmom), hmatovo formou tlače brožúry v Braillovom písme, alebo akusticky formou videonahrávky aj s tlmočením do posunkovej reči, ktorá

je prístupná napr. cez QR kód. Napríklad na zlepšenie komunikácie s osobou so sluchovým postihnutím je vhodné využívať prenosnú indukčnú slučku. V spoločenských priestoroch (v herni) a v prijímacej kancelárii je vhodné používať indukčnú slučku na komunikáciu s deťmi alebo rodičmi, alebo inými osobami, ktorí majú sluchové postihnutie.

Piaty princíp – tolerancia náhodných omylov a minimalizácia nebezpečenstva

Pri tvorbe, debariérizácii a prevádzke zariadenia je potrebné eliminovať všetky riziká, ktoré by mohli ohrozovať zdravie a život detí a zamestnancov a ľudí vstupujúcich do zariadenia. V komunikačných priestoroch nesmú byť situované žiadne prekážky, ktoré by obmedzovali pohyb a bezpečnosť užívateľov. Väčšie predmety zavesené na stene (napr. skrinky, hasiace prístroje) majú byť osadené v nike, alebo musia byť výrazne označené v úrovni podlahy formou zarážky pre možnú identifikáciu technikou bielej palice.

Zdrojom úrazov v komunikačných priestoroch môžu byť zasklené steny, pretože sú často nedostatočne vnímateľné. Zasklené steny a dvere musia byť preto vyhotovené z bezpečnostného skla a súčasne výrazne označené (v dvoch výškových úrovniach – vo výške očí dieťaťa a dospelej osoby) napr. formou symbolov, nápisov, alebo pomocou iných grafických prvkov, ktoré zlepšia vnímateľnosť zasklenej plochy.

Bezpečné podlahy musia byť vyhotovené z celoplošných podlahových krytín, alebo z dlažby, ktorá je protišmykovo upravená. Podlahy sa nesmú lesknúť, aby sa nezhoršila orientácia v priestore. Reflexie na podlahe značne znižujú priestorové vnímanie u slabozrakých osôb a môžu tiež spôsobiť dezorientáciu osôb s mentálnym postihnutím. Ak sa použijú kobercové podlahové krytiny musia mať nízky vlas, aby boli prejazdné aj s kolesami (vozíka, lôžka, kufra, rudly...); vysoké rohožky vo vstupných priestoroch (napr. drevené, plastové) musia byť z rovnakého dôvodu zapustené do podlahy. Podlahové krytiny musia byť z hygienických dôvodov ľahko udržiavateľné.

Úrazom v priestoroch schodiska možno predchádzať vhodným riešením schodiska, tvarom schodiskových stupňov, ale aj voľbou vyhovujúceho zábradlia v zmysle platnej stavebnej legislatívy. Na schodiskách je veľmi dôležité umiestniť držadlá na obidvoch stranách schodiskového ramena, pretože sú nevyhnutnou pomôckou pri chôdzi. Pre zaistenie bezpečnosti osôb so zrakovým postihnutím, musí byť schodisko farebne a hmatovo odlíšené od okolitého prostredia; napríklad prvý a posledný stupeň v každom ramene, alebo celé rameno schodiska. Podobne je potrebné označiť začiatok a koniec rampy, ak sa v priestoroch zariadenia nachádza.

V malých uzavretých priestoroch kabín (toaleta, kabína na prezliekanie) môže dôjsť k náhlej nevoľnosti alebo k pádu užívateľa, aby však mohla byť poskytnutá rýchla pomoc, dvere sa musia vždy otvárať smerom von z priestoru kabíny a dverový zámok musí byť núdzovo otvárateľný aj z vonkajšej strany kabíny. V kabínach musia byť situované tlačidlá núdzového volania.

Zariadenie interiéru musí byť vyhotovené z materiálov, ktoré sú zdravotne nezávadné, uprednostňovať treba prírodné materiály bez chemických prísad a alergénov. Nábytok nemá mať ostré hrany a rohy, aby nedochádzalo k úrazom.

Šiesty princíp – nízka fyzická námaha

Pre zvýšenie užívateľskej kvality zariadenia je vhodné aplikovať rôzne mechanické prvky alebo elektricky ovládané prvky, ktoré uľahčia užívanie jednotlivých priestorov alebo predmetov. Aby sa dokázali všetky osoby vstupujúce do zariadenia v priestoroch pohybovať samostatne, musia sa pri tvorbe priestorov a dizajne produktov aplikovať opatrenia, ktoré znižujú fyzickú námahu pri ich používaní.

Protipožiarne dvere so samozátvaračom sú často veľmi ťažko ovládateľné, na ich otváranie treba vyvinúť veľkú silu a preto sa preferujú automatické systémy otvárania dverí na impulz, teda dvere sa otvoria po stlačení tlačidla. Na trhu sú dostupné aj protipožiarne dvere s dymovým detektorom, ktorý automaticky spustí uzatvárací mechanizmus dverí v prípade požiaru. Výhodou týchto dverí je, že môžu ostať stále otvorené a samostatne sa uzavrú len v prípade požiaru.

Pri tvorbe konceptu komunikačných priestorov zariadenia (chodieb a schodísk) je potrebné preferovať krátke dochádzkové vzdialenosti, odporúča sa nenavrhovať dlhé chodby. Na prekonanie podlaží musí byť použitý výťah (alebo zvislá zdvíhacia plošina pri rekonštrukciách) a dôraz treba klásť aj na správne vybavenie schodísk a rámp, ktoré musia mať pohodlne uchopiteľné držadlá po obidvoch stranách a v dvoch výškových úrovniach.

Fyzickú námahu pri používaní interiéru uľahčuje vyhovujúce ergonomické riešenie a výškové osadenie prvkov interiéru tak, aby boli v dosahu detí alebo osôb na vozíku. Výškovo nastaviteľné prvky interiéru, ktoré umožňujú pohodlné zasunutie osoby na vozíku napr. pod stôl, uľahčujú užívanie predmetov a súčasne čiastočne znižujú priestorové nároky na manévrovanie s vozíkom. Pri tvorbe možno použiť rôzne inteligentné systémy, napríklad systémy na otváranie okien alebo zaťahovanie okenných roliet.

Siedmy princíp – veľkosť a riešenie univerzálne prístupného a užívateľného priestoru

Všetky exteriérové a interiérové časti zariadenia musia byť univerzálne prístupné. Pri navrhovaní exteriérových častí je potrebné počítať s bezbariérovými úpravami už od vstupu na pozemok z verejného chodníka a z parkoviska, ako aj s úpravami v časti záhrady (ak existuje). Pozemky so šikmým terénom sa majú sprístupniť pomocou rámp s nízkym sklonom (optimálne 1:15). Chodníky musia byť spevnené, povrchy chodníkov majú byť vyhotovené tak, aby medzi prvkami dlažby nevznikali škáry väčšie ako 10 mm, aby sa do nich nezaborili kolieska vozíka alebo kočíka.

Hlavným meradlom na preverenie univerzálnej prístupnosti priestorov pre osobu na vozíku je veľkosť voľnej manévrovacej plochy - kruhu s priemerom 150 cm. Pri preverovaní univerzálnej prístupnosti priestorov sa v projektovej dokumentácii zisťuje, či možno zakresliť tento kruh v komunikačných priestoroch a v každej zariadenej miestnosti. Pri novostavbách musí byť prístupová chodba široká najmenej 150 cm a pri rekonštrukciách najmenej 120 cm, aby sa dala chodba bezbariérovo používať aspoň obmedzene. Voľná manévrovacia plocha musí byť prioritne dostupná tam, kde sa predpokladá nejaká manipulácia, teda pred dverami, stolom, skriňovým nábytkom, v priestoroch hygieny, kuchyne a podobne. Ak je chodba široká len 120 cm (pri rekonštrukcii), akceptuje zmenšená manévrovacia plocha 120 cm x 150 cm pred vstupnými dverami do miestností a do výťahu.

Pre bezproblémový pohyb všetkých užívateľov v rámci vnútorných priestorov zariadení sociálnych služieb musia mať všetky dvere šírku najmenej 90 cm, pri rekonštrukciách svetlú šírku najmenej 80 cm. Takisto je vhodné aby boli všetky dverné kľučky osadené od rohu miestnosti najmenej 40 cm, lebo na kľučku situovanú v rohu, osoba na vozíku nedosiahne, lebo si nemá kde zasunúť opierky na nohy. V malých priestoroch sa odporúča použiť posuvné dvere (napríklad z predsiene do bezbariérovej záchodovej kabíny), pretože krídlo klasicky otváravých dverí značne zmenšuje priestor na manévrovanie s vozíkom. Dvere na terasu resp. balkón musia byť riešené bezbariérovo, prah dverí do exteriéru môže byť vysoký najviac 2 cm. Vo všeobecnosti sa však pri univerzálnom navrhovaní aplikujú výlučne bezprahové riešenia balkónových dverí, ktoré sú už dostupné aj na slovenskom trhu (otváravé aj zdvižno-posuvné dvere). Optimálna šírka chodby je 150 cm, ak sa dvere otvárajú do priestoru miestnosti.

Ďalším dôležitým kritériom pri tvorbe univerzálneho interiéru je schopnosť dosahu sediacej osoby na všetky ovládače a interiérové prvky. Výška osadenia prvkov, ktoré je potrebné ovládať (zapínať/ vypínať) alebo ich odkladať na policu, je pre rôznych používateľov najviac 120 cm od podlahy.

Hygienické zariadenia musia byť navrhnuté tak, aby ich dokázali užívať aj osoby na elektrických vozíkoch. V novostavbách má byť veľkosť bezbariérovej záchodovej kabíny najmenej 160 cm x 180 cm (odporúča sa 180 cm x 220 cm) a pri rekonštrukciách najmenej 140 cm x 180 cm (odporúča sa 180 cm x 220 cm). Bezbariérová záchodová kabína musí mať dvere široké najmenej 90 cm a musia sa otvárať smerom von z priestoru, alebo môžu byť posuvné. V umyvárni pre deti musí byť pred záchodovými misami voľný manipulačný priestor hlboký najmenej 120 cm.

Počas tvorby projektovej dokumentácie odporúčame konzultovať jednotlivé riešenia s odborníkom na tvorbu bezbariérového prostredia.

Navrhovanie bezbariérových hygienických zariadení:

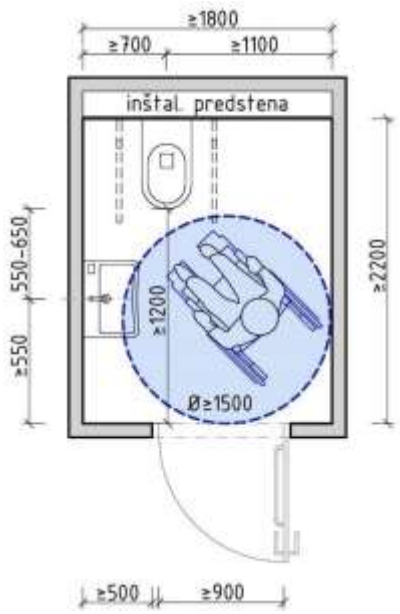

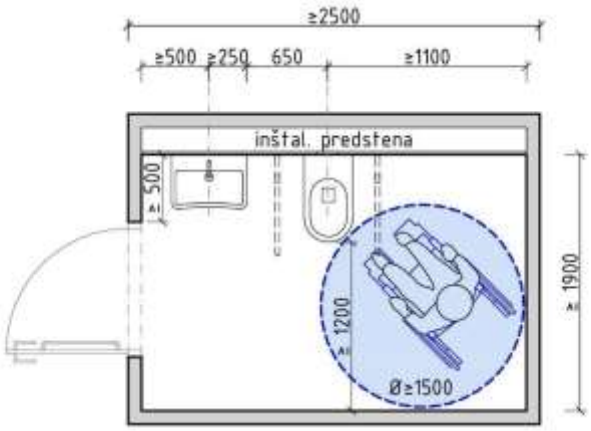

Obrázky 1 a 2 - Rozloženie prvkov v bezbariérovej záchodovej kabíne (odporúčané rozmery)

ZDROJE:

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím. Dostupné online: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/socialna-pomoc-podpora/dohovor-osn-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim-opcny-protokol-sk-aj.pdf

Vyhláška č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Dostupné online: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/532/

ROLLOVÁ, L., ČEREŠŇOVÁ, Z.: Univerzálne navrhovanie objektov komunitných sociálnych služieb. Dostupné online: https://www.ia.gov.sk/data/files/np_di/publikacie/Univerzalne_navrhovanie_objektov_komunitnych_socialnych_sluzieb.pdf

SAMOVÁ, M. a kol.: Tvorba bezbariérového prostredia – základné princípy a súvislosti. 2008. Bratislava: Eurostav. ISBN 978-80-89228-10